

DLA doktori értekezés tézisei

Csáki András

Andrés Segovia művészete 21. századi szemmel

Témavezető: Szilvágyi Sándor

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
28. számú művészet- és művelődéstörténeti
tudományok besorolású
doktori iskola

Budapest
2013

I. A kutatás előzményei

Andrés Segovia a modernkori gitártörténet legismertebb alakja. A gitár újkori újjászületéséért kifejtett erőfeszítései széles körben ismertek, ennek ellenére a munkássága részletei iránt érdeklődő kutatónak nincs könnyű dolga. Az életművet bemutató hiteles és forrásként használható magyar nyelvű szakirodalom alig található a hazai könyvtárak polcain, míg a témát taglaló – főképp angol és spanyol nyelven megjelent – írásokat összehasonlítva feltűnőek a különböző értekezések ellentmondásai. A mester interjúinak, írásainak tanulmányozása az ellentmondások feloldása helyett újabb kérdéseket vet fel. Önéletrajza – mely életének első huszónhét évéről számol be – hat évtizeddel az események után íródott, és sokkal inkább tekinthető kalandregénynek, mint az életműkutatás kiindulópontjának.

Segovia halálát követően hamarosan megjelennek az egyre kritikusabb hangok, a mester átíratái és a számára írott darabok közreadásai pillanatok alatt hitelüket veszítik. A neki ajánlott repertoár alapvető átalakuláson megy át, amikor Angelo Gilardino olasz gitárművész a linaresi Segovia alapítvány és múzeum igazgatójaként megtalálja számos mű – a Segovia-kiadástól nagyban különböző – kéziratát. A meghatározó esemény hatására jeles akadémiák professzorai kezdik eltiltani tanítványaikat a korábbi Schott-kottáktól, és – a kritikai elemzést mellőzve – az új kéziratokat kiáltják ki a művek előadásának egyetlen hiteles és elfogadható forrásául. Aktív tanárként és előadóként fontosnak gondolom a kéziratok keletkezéstörténetének megismerését, különösképpen koncentrálni a zeneszerző és előadó kapcsolatára.

A gitár esetében azért is fontos a fenti folyamat vizsgálata, mert a hangszer technikájának összetettsége miatt a gitáron nem játszó zeneszerző különös mértékben kiszolgáltatott a vele együttműködő hangszeres előadónak. A komponisták – a játszhatóság érdekében – számtalanszor kénytelenek módosítani és felülbírálni eredeti kompozíciós elképzeléseiket. Dolgozatomban bemutatom Joaquin Turina, Heitor Villa-Lobos, Manuel Maria Ponce és Mario Castelnuovo-Tedesco együttműködését Segoviával. A komponisták eltérően fogadták Segovia számos esetben jelentős változtatásait. Egyesek visszautasították, mások együttműködőbbek voltak és engedtek a korszakalkotó gitáros kéréseinek. A zeneszerző-előadóművész viszonyrendszer elemzésével támpontot szeretnék nyújtani azoknak, akik éppen a különböző kiadások között hezitálnak, hiszen sok esetben nem biztos, hogy az úgymond eredeti, de gyakran fizikailag játszhatatlan és komoly kompromisszumokat követelő változat megtanulása az egyetlen követendő út.

II. Források

Munkám során elsődleges forrásnak tekintetem Segovia publikált levelezéseit. Segovia Ponce számára írott leveleit először 1989-ben Matanya Ophee jelentette meg nyomtatásban. Tekintve, hogy a mexikói zeneszerző és a spanyol gitáros kapcsolata igen bizalmas, levelezésük gyakran érinti más zeneszerzők tevékenységét, illetve beszámol a Segoviának írt új művek születéséről és az azokban felmerülő problémákról. A kiterjedt levelezés feldolgozása tehát fontos és megbízható kiindulási alapot nyújtott munkámban.

Témám megkerülhetetlen alapműve a kétkötetes *A New Look at Segovia* című könyv, Graham Wade és Gerard Garno munkája. A kötetenként két részre tagolt értekezés első fele – amely a művész életét mutatja be részletesen – segítséget nyújtott a téma általános megismerésében. A munka megállapításait alátámasztó hivatkozások további segítséget nyújtottak az engem érdeklő témaköröket részletesebben vagy más szemszögből vizsgáló további források felkutatásában.

A könyv egyik szerzője, Graham Wade többször járt Magyarországon és tartott előadást. Egyik alkalommal az a megtiszteltetés ért, hogy fordítóként működhettem közre az egykori Esztergomi Gitárfesztiválon elhangzott szemináriumán.

Kottapéldáimhoz a 2000-es évek első felében megjelenő kritikai kiadásokat használtam föl. Kiemelem Frédéric Zigante 2011-ben megjelent és a Villa-Lobos gitáretűdök kutatásában áttörőnek tekinthető kiadványát. A kritikai kiadások előszavaiban számos esetben találtam releváns információt, legjobb példa erre a Castelnuovo-Tedesco Szonáta a *The Andrés Segovia Archive* sorozatban megjelent előszavának egy részlete. A tanulmányban máshol nem hozzáférhető – ám a szonáta elemzése szempontjából értékes információval szolgáló – Segoviának írott levelet olvashatunk a mű szerzőjének tollából.

Dolgozatom írásakor az angol nyelvű könyvek mellett számos – a téma speciális területeit érintő – különálló tanulmányt olvastam el. Egy részükre a *University of Southern Californián* folytatott posztgraduális tanulmányaim során az ott tanszékvezető és gitártörténet tárgyat oktató professzor, Brian Head hívta fel a figyelmemet. Tanácsára tanulmányoztam az 1974-ben alapított *Soundboard* magazin ottani könyvtárban összegyűjtött összes lapszámát, és kijegyzeteltem az általam vizsgált témaköröket részletező írásokat. Az amerikai gitárújság mellett a brit *Classical Guitar* magazin cikkeit is felhasználtam munkám során.

III. Módszerek

Mivel tapasztalataim szerint a gitár története napjainkban még nem tartozik a zenei alapműveltséghez, disszertációm elején szükségét éreztem egy rövid történeti áttekintésnek. Ez az áttekintés segíti az olvasót a 20. század első felében beköszöntő – a hangszer történetében mind a mai napig meghatározó – virágkor előzményeinek és összefüggéseinek megértésében, valamint történeti kontextusba helyezi Segovia újítási törekvéseit. A hangszer történetének 19. század végi szoros összefonódása a flamenco műfajával elengedhetlenné teszi, hogy kitérjek ezen jelenség gitártörténetet befolyásoló hatására is.

Dolgozatom központi fejezetei az újkori gitárirodalom megteremtésének folyamatát, annak nehézségeit és napjainkig gyűrűző hatásait taglalják. Célnak tekintetem a Segovióának ajánlott műveket körülengő – sokszor ellentmondásos – legendák alapjainak felkutatását. Törekedtem az általam elérhető összes, témába vágó, főképp angol nyelvű szakirodalom megismerésére. Számos esetben ütköztettem a különböző forrásokat, a Castelnuovo-Tedesco *Szonáta* kéziratának segítségével pedig rávilágítottam a modern kiadásokkal kapcsolatos dilemmákra. Minden fejezetben törekedtem arra, hogy elsődleges forrásokat vegyek alapul, amelyek esetében a publikált levelezések voltak, és ezek alapvetéseit egészítettem ki a kapcsolódó cikkek, tanulmányok fontosabb megállapításaival. A Segovia-Ponce levelek esetében Matanya Ophee 1989-es publikációjában spanyol és angol nyelven egyaránt olvashatók a dokumentumok. Fordításaim az írás angol nyelvű változatán alapulnak.

Munkámat rövid értékeléssel zárom, a Segovia-jelenség napjaink gitározására gyakorolt hatásait összegzem. Az írásomban szereplő összes idézetet saját fordításomban közlöm, minden esetben megjelölve annak pontos forrását.

IV. Eredmények

Dolgozattal segítséget szeretnék nyújtani a Segovia-repertoár hazai tolmácsolóinak a mester életművét övező ellentmondásos információk rengetegében való eligazodáshoz. A jelentős mennyiségű szakirodalom összegzésével, rendszerezésével, a legújabb kutatások eredményeinek ismertetésével, valamint saját álláspontom kifejtésével reményeim szerint hozzájárulhatok a felnövekvő gitárosnemzedék Segovióáról alkotott képének árnyaltabbá tételéhez. Írásom segítséget nyújt a helyes arány megtalálásához a

mester halála előtt kialakult rajongással, tisztelettel vegyes Segovia-kultusz, illetve a halálát követően kibontakozó, teljes mértékben kirekesztő, elutasító hozzáállás között. Disszertációm minden – a téma iránt érdeklődő – zenészt közelebb visz Segovia modernkori gitározásra tett hatásának megértéséhez, továbbá részletesen bemutatja a múlt század ezen meghatározó gitáros személyiségének és tevékenységének azon elemeit, amelyek miatt a közelmúltban erős kritikák fogalmazódtak meg munkásságával kapcsolatban.

Castelnuovo-Tedesco *Szonátájával* összefüggésben közölt kritikai elemzésemmel szeretnék bátorítást adni korunk gitárosainak, hogy az életmű kapcsán ne ragaszkodjanak vakon sem a Segovia közreadásokhoz, sem a kéziratokhoz. Mindig próbáljanak széles körben tájékozódni az adott mű keletkezéstörténetéről és megérteni, miért változtatott Segovia a komponisták eredeti elképzelésein.

Disszertációm megírásának idején a téma magyar nyelvű szakirodalmának hiánya oly hatalmas űrt képez, hogy hiú ábránd lenne azt gondolnom, írásom egymaga képes ezen hiátus megszüntetésére. Ennek ellenére bízom benne, hogy a téma iránt érdeklődő kollégák megbízható és hasznos információkat találnak majd dolgozatomban, melyeket felhasználva – és esetleg kiegészítve a jövőben megjelenő újabb kutatási eredményekkel – tovább finomíthatják szaktudásukat.

Törekedtem a téma napjainkban elérhető legkorszerűbb forrásainak felhasználására. A húszas–harmincas években napvilágot látott gitárrepertoár keletkezési folyamatának részleteiről Segovia halálát követően számos – a korábbi gitáros közbeszédben hallható kliséit cáfoló – tanulmány látott napvilágot, főleg angol nyelvű szakmai magazinokban. A cikkek hazánkban viszonylag nehezen hozzáférhetők, ezért külföldi posztgraduális tanulmányaimban külön hangsúlyt fektettem arra, hogy részletesen áttanulmányozzam a University of Southern California zenei könyvtárának gazdag folyóirat-gyűjteményét. Az egyetem gitártörténet óráin szerzett ismereteim, valamint az ottani professzoroknak a témakörrel alkotott személyes véleménye nagymértékben befolyásolta munkámat. Iránymutatásuknak köszönhetően számos Segoviával kapcsolatos – addig általam ismeretlen – publikációval, véleménnyel találkoztam, melyeket jelen írásom segítségével szeretnék továbbadni a hazai gitáros- és zenésztársadalom számára.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

CD felvétel:

Andras Csaki Guitar Recital (A dolgozat témájához kapcsolódó mű: Mario Castelnuovo-Tedesco: Sonata op. 77, Omaggio a Boccherini) Naxos 8.572630, 2010.

Koncertek:

(Az időpont és a helyszín megjelölés után kiemeltem a koncert műsorokból a témával kapcsolatosan elhangzott műveket)

2013. október 19. Almeria (Spanyolország) Centro cultural de Cajamar;

M. Castelnuovo-Tedesco: Sonata op. 77, Omaggio a Boccherini

2013. augusztus 15. Marosvásárhely (Románia) Kultúrpalota Díszterem;

Castelnuovo-Tedesco: Sonata op. 77, Omaggio a Boccherini és F. Tárrega: Variacioni sul „Carnevale di Venezia”

2013. április 17. Žilina (Szlovákia) 23. Közép Európai Zenei Fesztivál;

I. Albeniz: Sevilla op.47 és F. Tárrega: Variacioni sul „Carnevale di Venezia”

2013. január 29. Los Angeles (USA) University of Southern California Macdonald Recital Hall – Az egyetem tanulóiból alakult szimfonikus zenekar, Karmester: Michael Powers;

J. Rodrigo: Fantasia para un Gentilhombre

2012. május 14. Budapest, Magyar Rádió 22-es stúdió;

Weiner-Szász Kamaraszimfonikusok, Karmester: Simone Fontanelli;

J. Rodrigo: Fantasia para un Gentilhombre

2011. május 14. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Díszterme,

Weiner-Szász Kamaraszimfonikusok, Karmester: Csaba Péter;

- J. Rodrigo: Fantasia para un Gentilhombre
2011. április 9. Szeged, Zeneművészeti Kar Fricsay terem;
F. Moreno Torroba: Szonatina
2010. december 23. Tbilisi (Grúzia) Saradishvili Tbilisi State Conservatoire;
M. Castelnuovo-Tedesco: Sonata op. 77, Omaggio a Boccherini
2010. április 30. Cervia (Olaszország) Teatro Comunale di Cervia;
M. Castelnuovo-Tedesco: Sonata op. 77, Omaggio a Boccherini
2010. április 11. Genova (Olaszország) Paganini Fesztivál – Palazzo del Principe;
M. Castelnuovo-Tedesco: Sonata op. 77, Omaggio a Boccherini
2009. november 21. Tokió (Japán) Bunka Kaikan;
M. Castelnuovo-Tedesco: Sonata op. 77, Omaggio a Boccherini
2008. június 21. Balatonfüredi Nemzetközi Gitárfesztivál, Anna Grand Hotel Díszterem
Koncert Manuel Maria Ponce mexikói zeneszerző emlékére, halálának
60. évfordulóján, Sinfonietta Hungarica, Karmester: Bolyki Zoltán;
M. M. Ponce: Sonata III, Sonatina Meridional, Thème varié et Finale;
Concierto del Sur